

Noen må bry seg

An illustration in a whimsical, folk-art style. A man with a large nose, wearing a patterned sweater and a red cap, is hammering a red wooden structure on a dark mound. A woman in a yellow hooded sweater and blue polka-dot scarf sits nearby, watching him. A small child in a red dress sits on a rock in the background. The scene is set against a backdrop of stylized trees with pink and blue foliage under a soft, yellowish sky.

Handlingsplan mot vold og
overgrep mot barn
2017 - 2020

Lier kommune

Innhold

1	INNLEDNING	2
2	BARNEVOLDSUTVALGETS RAPPORT – «SVIK OG SVIKT»	2
3	HENSIKTEN MED HANDLINGSPLANEN	3
3.1	OPPDRAK	3
3.2	AVGRENSNING	3
4	LOVER OG INTERNASJONALE FORPLIKTELSER	3
5	NASJONALE FØRINGER	4
5.1	STRATEGI FOR Å BEKJEMPE VOLD OG OVERGREP MOT BARN	4
5.2	OPPTRAPPINGSPLANEN MOT VOLD OG OVERGREP	4
5.3	RAMMEPLANEN FOR BARNEHAGENE (2017)	4
5.4	LOVFESTE PSYKOLOGKOMPETANSE I KOMMUNENE	5
6	OM VOLD OG OVERGREP MOT BARN	5
6.1	BEGREPSBRUK	5
6.2	WHO'S DEFINISJON AV VOLD OG OVERGREP	6
6.3	ÅRSAKER OG RISIKOGRUPPER	7
6.4	KONSEKVENSER	7
7	SAMMEN BLIR VI BEDRE, OM SAMARBEID OG SAMORDNING	8
7.1	OM TAUSHETSPLIKT, OPPLYSNINGSPLIKT, OPPLYSNINGSRETT OG AVVERGEPLIKT	8
8	FOREBYGGING – EN LOVPÅLAGT OPPGAVE	9
8.1	TIDLIG INTERVENSJON I LIER KOMMUNE	9
8.2	FOREBYGGENDE ARBEID PÅ ULIKE NIVÅER	11
8.3	KONKRETE TILTAK	12
9	BEREDSKAPSPLANER / KRISEHÅNDTERING OG TILTAKSKORT	13
9.1	HVEM GJELDER DENNE BEREDSKAPSPLANEN FOR	13
9.2	KRISESCENARIER	13
9.3	PRINSIPPER FOR VIRKSOMHETENES BEREDSKAPS- OG KRISEHÅNTERINGSARBEID	14
9.4	ORGANISERING AV BEREDSKAPSARBEID OG KRISEHÅNTERING	14
9.5	VARSLING OG MOBILISERING AV KOMMUNENS KRISELEDELSE	14
9.6	VIRKSOMHETENES GRENSESNITT MOT ANDRE AKTØRER	14
9.7	PSYKOSOSIALT KRISETEAM	14
9.8	TILTAKSKORT	15
10	VURDERING AV LIER KOMMUNES KOMPETANSE	16
11	SAMMENFATNING OG KONKLUSJON	17
12	REFERANSER (ETTER REKKEFØLGE I TEKSTEN)	18

1 Innledning

Vold i nære relasjoner er alvorlig kriminalitet, et angrep på grunnleggende menneskerettigheter, og et folkehelseproblem. Volden har mange uttrykk og omfatter fysiske, psykiske, seksuelle og materielle overgrep mot en person som voldsutøveren har en nær relasjon til. Det kan handle om overgrep mot nåværende eller tidligere kjæreste, samboer eller ektefelle. Det kan handle om barn, barnebarn eller andre nære slektingers overgrep mot eldre, det kan handle om barn som opplever vold i familien og det kan handle om tvangsekteskap og kjønnslemllestelse. Denne handlingsplanen tar for seg vold og overgrep mot barn.

Vold og overgrep får først og fremst følger for den som rammes. Barn, som rammes, blir utsatt for belastning og noen blir skadet for livet. I ytterste konsekvens tar denne volden liv.

Vold og overgrep er også et samfunnsproblem og et folkehelseproblem. Det anslås at vold i samfunnet koster det norske samfunnet mellom 4,5 og 6 mrd. kroner årlig.¹

2 Barnevoldsutvalgets rapport – «svik og svikt»

Regjeringen oppnevnte ved kongelig resolusjon 13. november 2015 et utvalg «Barnevoldsutvalget» som fikk i mandat å gjennomgå alvorlige saker der barn og ungdom har vært utsatt for grov vold, seksuelle overgrep og alvorlig omsorgssvikt. Hensikten var å avdekke hvorvidt, i hvilken grad og på hvilken måte det har forekommet svikt i det offentlige tjenesteapparatets håndtering av disse sakene.

Den 22. juni 2017 leverte utvalget sin rapport² til regjeringen. Rapporten avdekket så omfattende systemsvikt at utvalget kaller det svik mot barna, og utvalget uttalte at dette bør føre til effektiv handling og omfattende tiltak for å trygge barna bedre. Utvalget peker også på klare utviklingsmuligheter for det forebyggende arbeidet.

Utvalget skriver i sin rapport at mange av sviktene som ble avdekket innebærer brudd på lover, forskrifter, retningslinjer og krav til forsvarlige tjenester. Som oftest var alarmsignalene mange nok til at man burde forstått og grepet inn. I de fleste sakene mottok barna eller familien oppfølging fra flere offentlige tjenester, uten at det ble fanget opp hva som foregikk. En fremtredende svikt var at man *unnlot å snakke med barna* selv for å undersøke mulig mishandling. Barn i talefør alder er den nærmeste kilden til informasjon om deres egne liv, og viktigheten av slike samtaler understrekes i en rekke retningslinjer. Årsaken kan dels være mangel på kompetanse og rutiner for slike samtaler. Det kan også handle om utrygghet hos fagpersoner knyttet til hva eventuell avdekking kan føre til og hvordan den skal følges opp. Arbeidspress og små forhold kan også spille inn. Ofte vinner nok også lojaliteten til og identifiseringen med de voksne. En annen fremtredende svikt var at vansker som *sterk uro eller atferdsproblemer på skolen ikke ble forstått som uttrykk for stressbelastninger i barnas liv*, men ble behandlet ut fra andre perspektiver. Utvalget avdekket også saker hvor enkeltinstanser faktisk har kjent til foreldres voldstendenser eller sviktende omsorgskapasitet uten å gripe inn eller melde videre. Her har vi å gjøre med *brudd på lovpålagt melde- og avvergeplikt*. Slike tilfeller illustrerer også at tjenester snakker for dårlig sammen, samt at prinsippet om «barnets beste» i for liten grad er integrert i hjelpeapparatet som helhet.

¹) Prop. 125 (2016-2017). Opptappingsplan mot vold og overgrep.

² NOU 2017:12 - «Svikt og svikt». Utredning fra utvalg oppnevnt ved kgl. resolusjon 13. november 2015.

Denne handlingsplanen skal fungere som et arbeidsverktøy og skal forebygge at slike tilfeller, som Barnevoldsutvalget fant, ikke skjer.

3 Hensikten med handlingsplanen

I følge nasjonal veileder om kommunale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner³ er hensikten med en slik handlingsplan å sikre et hjelpetilbud som er kunnskapsbasert og samordnet på kommunenivå. En handlingsplan uttrykker kommunens mål for utvikling på området, tar stilling til virkemidler for å nå målene, bestemmer ansvar og skisserer hvem som er deltakere i arbeidet.

3.1 Oppdrag

Handlingsprogrammet (HP) 2017-2020 (oppdrag 2.28) har følgende bestilling til rådmannen:

«Med bakgrunn i de ulike tiltak kommunen gjør i forbindelse med overgrep mot barn, legger rådmannen frem en handlingsplan som viser de ulike tiltakene kommunen har mot vold og overgrep overfor barn, og en vurdering om kommunen har tilstrekkelig kompetanse på dette området. Det utarbeides beredskapsplaner for skoler og barnehager, frist første halvår 2017».

3.2 Avgrensning

Denne handlingsplanen har fokus på barn og hva kommunale institusjoner gjør til daglig for å forebygge vold og overgrep, og hva de gjør i tilfelle man mistenker en aktuell hendelse.

Handlingsplanen er avgrenset til voksnes vold og overgrep mot barn. Den omhandler ikke barns vold mot andre barn og ikke partnervold og annen vold/overgrep mellom voksne personer, med mindre barn er eksponert for de voksnes vold.

4 Lover og internasjonale forpliktelser

Rettsgrunnlaget er omfangsrikt og rommer både internasjonale regler som Norge har ratifisert og gjeldende nasjonale lover som skal forebygge og sanksjonere vold og overgrep mot barn. FN's barnekonvensjon av 1989 og menneskerettighetskonvensjon fra 1950 samt de inkorporerte menneskerettighetene i Grunnloven og i menneskerettighetsloven av 2003 har regler som er særlig aktuelle for beskyttelse mot vold og overgrep overfor barn.

Fra FNs barnekonvensjon, artikkel 19:

1. *Partene skal treffe alle egnede lovgivningsmessige, administrative, sosiale og opplæringsmessige tiltak for å beskytte barnet mot alle former for fysisk eller psykisk vold, skade eller misbruk, vanskjøtsel eller forsømmelig behandling, mishandling eller utnyttning, herunder seksuelt misbruk, mens en eller begge foreldre, verge(r) eller eventuell annen person har omsorgen for barnet.*
2. *Slike beskyttelsestiltak bør omfatte effektive prosedyrer for utforming av sosiale programmer som yter nødvendig støtte til barnet og til dem som har omsorgen for barnet, samt andre former for forebygging, påpeking, rapportering, viderehenvisning, undersøkelse, behandling og oppfølging av tilfeller av barnemishandling som tidligere beskrevet og, om nødvendig, for rettslig oppfølging.*

Vold mot barn er sanksjonert i **straffeloven §§ 282 og 283⁴**. Disse bestemmelser angår hhv. mishandling i nære relasjoner med inntil 6 års fengsel, og hhv. grov mishandling i nære relasjoner

³ Veileder - kommunale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner (fra JD og Nasjonal kunnskapssenter om vold og traumatiske stress, oppdatert 27. mars 2017).

⁴ Lov om straff (straffeloven) av 20. mai 2005 nr. 28

med en fengselsramme på inntil 15 år. De straffbare handlingene omfatter så vel trusler, tvang og frihetsberøvelse som vold og andre tilsvarende krenkelser. Seksualforbrytelser omfattes av straffeloven kap. 26 (§§291 -320). Overfor barn er strafferammen typisk skjerpet, og kan gå opp til lovens maksimale strafferamme på 21 år (ved grov voldtekt av barn under 14 år, jf. § 301).

Øvrige bestemmelser som skal verne og gi barn rettigheter mot overgrep finnes bl.a. i:

- Grunnloven
- Barnevernloven
- Barneloven
- Menneskerettsloven
- Politiloven
- Lov om helsepersonell
- Opplæringsloven

5 Nasjonale føringer

Ulike sentrale føringer stiller krav til at kommunen har et bevisst forhold til temaet vold og overgrep mot barn, og at det settes inn både forebyggende og handlingsrettede tiltak der man er bekymret.

5.1 Strategi for å bekjempe vold og overgrep mot barn

I Strategien for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn «Barndommen kommer ikke i reprise»⁵ har regjeringen en klart målsetning: «*Det skal være nulltoleranse for vold og seksuelle overgrep mot barn i det norske samfunnet.* Vi vil ha trygge oppvekstforhold som gir barn god helse og livskvalitet. Tabuer skal brytes. Vi skal ha kunnskap og mot til å se barns smerte – også når den ikke er lett synlig. Deretter skal vi handle, og vi skal vite hvilken hjelp som er den rette i hvert enkelt tilfelle. Voksne har et hovedansvar for å avdekke og forhindre at barn og ungdom blir utsatt for vold, overgrep og mobbing».

5.2 Opptappingsplanen mot vold og overgrep

Med regjeringens «Opptappingsplan mot vold og overgrep»⁶ skal vold oppdages tidlig, og voldsutsatte skal få individuelt tilpasset oppfølging og behandling. Hensikten er at voldsutøverer og overgripere skal få hjelp slik at nye overgrep ikke finner sted.

Videre har Barne- og likestillingsdepartementet «de senere årene har bedt familievern tjenesten prioritere innsatsen mot vold i nære relasjoner, *barn som lever med foreldre i høykonflikt, familier med innvandrerbakgrunn og foreldre der barn er under barnevernets ansvar*».

Et annet tiltak i planen er å fremme et lovforslag der forventningene til kommunenes forebyggende arbeid klargjøres. Dette vil bidra til en tydeliggjøring av det kommunale barnevernets ansvar i voldsarbeidet.

5.3 Rammeplanen for barnehagene (2017)

Kunnskapsdepartementet gis i Stortingsmelding - *Tid for lek og læring. Bedre innhold i barnehagen*⁷ - ansvaret for å følge opp statlige vedtak for å oppdage og hjelpe barn som er utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep. Dette har myndighetene fulgt opp ved bl.a. å fastsette tydeligere krav i

⁵ «Barndommen kommer ikke i reprise». Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementets strategi for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn (2014-2017).

⁶ Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021) kap. 5. Prop til Stortinget nr. 12S.

⁷ Meld St. 19 (2015-2016) *Tid for lek og læring. Bedre innhold i barnehagen*

rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver som er gitt i forskrift⁸ der det stilles følgende krav: ... «*Personalet skal ha et bevisst forhold til at barn kan være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep, og vite hvordan dette kan forebygges og oppdages. Personalet skal kjenne til opplysningsplikten til barnevernet*».

5.4 Lovfeste psykologkompetanse i kommunene

I høringsnotat av 6. juni 2016 om oppfølging av forslag i Primærhelsetjenestemeldingen og Oppgavemeldingen mv.⁹ er det foreslått endringer i helse- og omsorgstjenesteloven¹⁰ som innebære at alle kommuner fra 1. januar 2020 skal ha psykologtjeneste for å tydeliggjøre kommunenes ansvar for å forebygge, avdekke og avverge vold og seksuelle overgrep. Av høringsnotatet fremkommer følgende: «*Kommunen skal ha særlig oppmerksomhet rettet mot at pasienter og brukere kan være utsatt for, eller kan stå i fare for å bli utsatt for, vold eller seksuelle overgrep. Kommunen skal legge til rette for at helse- og omsorgstjenesten blir i stand til å forebygge, avdekke og avverge vold og seksuelle overgrep.*»¹¹

6 Om vold og overgrep mot barn

Både de helsemessige konsekvensene og omfanget av vold i nære relasjoner, tilsier at vi står overfor et alvorlig folkehelseproblem. Dette perspektivet er understreket av Verdens helseorganisasjon (WHO), som har utpekt voldsforebyggende arbeid og forskning om vold, særlig mot kvinner og barn, som et prioritert folkehelseområde.¹²

6.1 Begrepsbruk

Det er i dag ulike oppfatninger av hvilke handlinger som skal omfattes av voldsbegrepet og hvor alvorlige handlingene skal være for å kalles for vold. Begrepene gis ulik definisjon i juridisk sammenheng og i psykologisk faglitteratur. Dette kan skape forvirring og usikkerhet både i forskningsmiljøer og i praksisfeltet.

Denne handlingsplanen tar utgangspunkt i definisjonene for vold og seksuelle overgrep utarbeidet av Verdens helseorganisasjon (WHO) og forståelsen av voldsbegrepet i norsk rett, som vist til i Opptrappingsplanen mot vold og overgrep (2017-2021).

I henhold til norsk lovgivning og FNs barnekonvensjon, blir barn i denne sammenheng forstått som individer fra fødsel til fylte 18 år. *Alle former for fysisk eller psykisk mishandling, seksuelt misbruk eller omsorgssvikt som fører til faktisk eller potensiell skade på barns helse, overlevelse, utvikling eller verdighet, benevnes av WHO under begrepet barnemishandling.* I Norge er bruk av fysisk avstraffelse som en del av barneoppdragelsen forbudt og er derfor inkludert i en definisjon av vold mot barn. I

⁸ Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver av 24. april 2017 nr. 487, gitt med hjemmel i barnehageloven § 2.

⁹ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horingsnotat-om-oppfolging-av-forslag-i-primarhelsetjenestemeldingen-og-oppgavemeldingen-mv/id2502925/>

¹⁰ Lov 24. juni 2011 nr. 30 om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m.

¹¹ I tillegg til å lov feste psykologtjeneste i kommunen er det også laget normtall for helsetjeneste for barn og unge. Dette er også en viktig del av arbeidet med å fange opp barn i risiko tidlig, ref.

<https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/1239/Kartlegging%20av%20årsverk%20i%20helsestasjons-%20og%20skolehelsetjenesten.pdf>

¹² Fremhevd både i Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementets strategi for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn (2014-2017) «*Barndommen kommer ikke i reprise*», og i Meld. St. 15 (2012-2013): «*Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner*».

andre land, som for eksempel USA, har man ikke like strengt lovverk når det gjelder dette og vil derfor ekskludere fysisk avstraffelse fra offisielle definisjoner av fysisk vold mot barn.¹³

6.2 WHO's definisjon av vold og overgrep

WHO (World Health Organization) lister opp fire hovedgrupper av vold: fysisk -, seksuell - og psykisk vold, samt omsorgssvikt¹⁴:

Fysisk vold er «... enhver form for fysisk makt som gjennom at den smerter, skader, skremmer og krenker, påvirker et annet menneske til å slutte å gjøre noe det vil eller gjøre noe mot sin vilje.»¹⁵

Seksuell vold er «Alle handlinger rettet inn mot en annen persons seksualitet, som gjennom at de smerter, skader, skremmer eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil». Dette inkluderer fullbyrdet voldtekt, herunder vaginalt, oralt eller analt samleie, men også andre seksuelle handlinger som for eksempel beføling av kjønnsorganer og bryster. All seksuell omgang mellom barn og voksne regnes som overgrep, selv om tvang ikke var involvert. Dette inkluderer også seksuelt krenkende eller upassende atferd, som for eksempel blotting, verbale seksuelle antydninger eller det å oppfordre et barn til seksualisert atferd.

Psykisk vold kan defineres som: «Alle måter å skade, skremme eller krenke på som ikke er direkte fysiske i sin natur, eller måter å styre eller dominere andre på ved hjelp av en bakenforliggende makt eller trussel.»¹⁶

Når psykisk vold rammer barn har det ofte å gjøre med «*at en voksen person systematisk og over lengre tid behandler barnet på en bevisst nedverdiggende måte gjennom atferd eller omtale og/eller forårsaker annen følelsesmessig lidelse for barnet*».¹⁷ Dette inkluderer handlinger som får barnet til å føle seg uønsket, verdiløst eller utilstrekkelig, eksempelvis å ydmyke, terrorisere, isolere eller nedverdige barnet. Noen forskere vil også definere det å være *vitne til vold* i hjemmet som psykisk vold mot barn.¹⁸

Omsorgssvikt betegner en tilstand der grunnleggende behov ikke blir møtt. I relasjon til barn, brukes denne formen for «vold» der barn som er helt avhengig av foreldre for å overleve, vokse og/eller trives. Omsorgssvikt kan være både fysisk og psykisk. Fysisk omsorgssvikt dreier seg om at foresatt eller omsorgsgiver ikke garanterer for de fysiske behovene et barn har som for eksempel knyttet til mat, helse, klær, hygiene eller søvn.¹⁹ Psykisk eller emosjonell omsorgssvikt dreier seg om at et barn ikke får den psykiske omsorgen det har behov for, eksempelvis kjærlighet, oppmerksomhet og stimulering.

Når man regner omsorgssvikt som «vold», så er det fordi at barn eller andre pleietrengende er i en situasjon der de er helt avhengig av andre for å leve. Dette innebærer at også fravær av handling (dvs. fysisk og emosjonell neglisjering og omsorgssvikt) inngår i voldsbegrepet.

¹³ Aakvaag et al. (2016).

¹⁴ Alle begrepsdefinisjoner er hentet fra vedlegget til Opptappingsplan mot vold og overgrep, s. 88 fgl., som viser til WHO's publikasjon (2002): «*World report on violence and health*» v/ Etienne G. Krug, Linda L. Dahlberg, James A. Mercy, Anthony B. Zwi and Rafael Lozano.

¹⁵ Krug et al. (2002), s. 60.

¹⁶ Isdal (2000), s. 49.

¹⁷ Øverlien (2012), s. 22.

¹⁸ Å oppleve foreldres vold mot hverandre, eller mot andre barn i familien, vil oppleves som veldig skremmende og truende for barn. Fordi barn opplever denne volden (ser og hører den, merker konsekvensene av den, blir redd, skremt og truet av den, og aktivt foretar seg ting for å unngå eller avhjelpe situasjonen), er det ikke riktig å si at de er passive vitner til volden, men også er selvstendige ofre for volden, ref. Gilbert et al. (2009); Øverlien (2012)

¹⁹ Øverlien (2012).

I tillegg kan det neves at «materiell vold» også er en voldstype som er egnet til å påføre barn skade. Materiell vold er å oppføre seg på en truende og skremmende måte ved f.eks. å knuse og ødelegge ting, gjerne ting som betyr noe spesielt (f.eks. et bilde av noen som betyr noe for barnet), slå hardt i bordet, smelle igjen en dør, gå hardt i gulvet, slenge en stol, etc.

6.3 Årsaker og risikogrupper²⁰

Årsakene til vold og overgrep er flerfoldige og sammensatte. Både strukturelle, situasjonelle og individuelle forhold spiller inn og samvirker.

Det er en tydelig kobling mellom levekår og utsatthet for grov vold. Unge fra lavinntektsfamilier og unge som har foreldre med alkoholproblemer, har større risiko for å være utsatt enn andre unge. Det samme gjelder unge med foreldre med ikke-vestlig bakgrunn, kontrollert for familieøkonomi og foreldres alkoholproblemer. Familiefaktorene slår i mindre grad ut for mild vold fra foreldre. Mild vold fra foreldre er med andre ord mer tilfeldig fordelt enn grov vold når vi ser på disse faktorene.²¹

- For grov seksuell vold er risikoen forhøyet for ungdom fra lavinntektsfamilier og der foreldrene hyppig er beruset. Disse risikofaktorene gir ikke utslag for mild seksuell vold. Innvandrerbakgrunn hos foreldrene har verken betydning for utsatthet for grov eller mild seksuell vold.

- For vold mot mor innebærer både innvandrerbakgrunn, dårlig familieøkonomi og høy beruselsesfrekvens forhøyet risiko for utsatthet. For vold mot far er det særlig beruselsesfrekvens som gir forhøyet risiko, mens innvandrerbakgrunn ikke har betydning.²²

- For barn som vokser opp med omsorgspersoner som har reguleringsvansker/sinneproblemer er det økt risiko for at de lærer slik måte å håndtere egne følelser på og blir utøvere av vold mot sine barn igjen når de blir voksne omsorgspersoner.

6.4 Konsekvenser

Vold har store konsekvenser i form av økte behov for hjelpetiltak i skoler, psykisk og fysisk helsehjelp, barneverntiltak, krisesentertilbud, sosialtjenester og politiressurser. Det er også dokumentert i studier at voldsutsatte barn har høyere sannsynlighet for å bli utsatt for nye voldshendelser enten i ungdomstiden eller i voksen alder. Dette forholdet har vist seg gjeldende både når det gjelder fysisk vold og seksuell vold.²³

I tillegg til de synlige og umiddelbare fysiske skadene volden medfører, er det klare sammenhenger mellom vold og senere fysisk og psykisk uhelse. Å være utsatt for vold i ung alder er forbundet med økt risiko for en rekke psykiske og somatiske sykdommer og plager. Det er også en sammenheng mellom det å bli utsatt for vold og overgrep tidlig i livet, og senere økt risiko for voldsutsatthet og voldsutøvelse, seksuell risikofølelse og kriminalitet. Dette mønsteret kan være ulikt for gutter og jenter og går i retning av at gutter reagerer mer med aggresjon og utagering enn jenter.

²⁰ Vold og overgrep blant barn og unge, 2007–2015 (NOVA) med henvisning til Mossige og Stefansen (2016).

²¹ *Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021). Prop til Stortinget nr. 125* viser til at Barne- og likestillingsdepartementet «de senere årene bedt familievern tjenesten prioritere innsatsen mot vold i nære relasjoner, barn som lever med foreldre i høykonflikt, familier med innvandrerbakgrunn og foreldre der barn er under barnevernets ansvar».

²² Opplevd vold mot nær familiemedlem vil mange mene også må anses som «vold mot barnet», ref. definisjonen ovenfor om psykisk vold.

²³ Ref. vedlegg til opptappingsplanen, s. 92 fgl.

Konsekvensene av vold og overgrep understreker viktigheten av å tilby tidlig behandling til barn og unge som har blitt utsatt for dette.²⁴

7 Sammen blir vi bedre, om samarbeid og samordning

Profesjonalisering og spesialisering av velferdsstatens tjenester har gitt høyere kvalitet på tjenestene, men samtidig medvirket til at tjenesteapparatet kan framstå som fragmentert og med utfordringer knyttet til å ivareta helheten i den enkeltes behov for hjelp. Kommunene har et ansvar for å samordne sine tjenester. Dette følger blant annet av helse- og omsorgstjenesteloven, folkehelseloven, sosialtjenesteloven, barnevernloven og krisesenterloven.

På regionalt nivå har de fem regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) en særlig sentral rolle. Sentrene utvikler og koordinerer felles kurs- og undervisningsopplegg, med utgangspunkt i tjenestenes behov og ønsker.

Utfordringer som særlig trekkes frem er at reglene for taushetsplikt, opplysningsplikt og opplysningsrett er kompliserte. Tjenesteapparatet har både mangelfull kunnskap om disse, og ulik tolkning og praktisering.

7.1 Om taushetsplikt, opplysningsplikt, opplysningsrett og avvergeplikt

Offentlige ansatte har taushetsplikt om det de får adgang eller kjennskap til om barns (og andres) personlige forhold. For å kunne avdekke vold og overgrep, er det imidlertid nødvendig at kommunenes ansatte varsler rette myndighet i situasjoner der man er bekymret for et barn. Offentlig ansatte har opplysningsplikt når det er *lovhjemlet*, og i slike tilfelle vil plikten til å varsle fortrenge taushetsplikten. Men også opplysningsrett og avvergerett kan få betydning i en aktuell situasjon.

Nedenfor er det gitt en kort begrepsdefinisjon med forklaring på når plikt til taushet, varsling og/eller handling inntreffer:

Taushetsplikt har enhver som utfører arbeid for et offentlig forvaltningsorgan. Det innebærer at vedkommende personlig har plikt til å hindre at andre får adgang eller kjennskap til det han/hun i forbindelse med tjenesten får å vite om bl.a. noens personlige forhold, jf. forvaltningsloven § 13.

Taushetsplikten kan være innskrenket eller presisert i særlovene, som f.eks. i barnevernloven § 6-7 der enhver som yter tjenester etter barnevernloven har en strengere taushetsplikt enn hva som fremgår av forvaltningsloven. Et annet eksempel er helsepersonelloven der taushetsplikten, jf. § 21, er knyttet til profesjonen som helsepersonell.

Opplysningsplikt innebærer for offentlig ansatte og helsepersonell en *lovbestemt* plikt til å gi nødvendige opplysninger, og hvem opplysningen skal gis til. Opplysningsplikten bryter dermed legalt taushetsplikten. Et eksempel er plikten til å informere barnevernet i henhold til helsepersonelloven § 33 når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, eller når et barn har vist vedvarende og alvorlige atferdsvansker. Et annet eksempel er barnehagepersonells plikt til å varsle barnevernet i henhold til barnehageloven § 22: (i utdrag) «*Uten hinder av taushetsplikt skal barnehagepersonalet av eget tiltak gi opplysninger til barneverntjenesten, når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt*».

Opplysningsrett innebærer fritak fra taushetsplikten uten at det samtidig utløses en opplysningsplikt. Eksempel på opplysningsrett for offentlig ansatte er unntakene i forvaltningsloven §13b (bl.a. gi

²⁴ Kap. 5, Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017–2021). Kap. 3-4 i *vedlegg* til Opptappingsplanen.

opplysninger til samarbeidende arbeidskollega, til statisk bearbeidelse, m.m.). Et praktisk viktig unntak fra taushetsplikten, men som ikke utløser opplysningsplikt, er når det gis *samtykke* fra den opplysningene gjelder om at informasjonen kan gis til et bestemt formål. Den offentlig ansatte har derved fått opplysningsrett. Det er en forutsetning for at samtykket er gyldig at vedkommende forstår hva tillatelsen innebærer, både med hensyn til hvilken informasjon som skal gis og til hvilket formål.

Avvergeplikt innebærer plikt til å søke avverget visse grovere forbrytelser, som er i ferd med eller vil bli begått, ved anmeldelse til vedkommende myndighet. Unnlattelse av å melde ifra for å avverge en forbrytelse er straffbart etter straffeloven § 196 og gjelder en rekke alvorlige forbrytelser

Usikkerhet rundt bruken av reglene for taushetsplikt, opplysningsplikt og opplysningsrett kan ofte virke hemmende på samarbeidet mellom de ulike aktørene i tjenesteapparatet. Derfor ble det i 2011 nedsatt en tverrdepartemental arbeidsgruppe ledet av Helse- og omsorgsdepartementet for å kartlegge praksis rundt taushetsplikt, opplysningsplikt og opplysningsrett. Formålet var å finne ut om regelverket er til hinder for nødvendig kommunikasjon mellom samarbeidene etater/tjenester, og om det er nødvendig med regelverksendringer eller andre tiltak for å sikre adekvat samhandling mellom instansene.

Ved en lovendring i juni 2012 (lov av 25. juni 2012 nr. 47) ble *avvergeplikten* i straffeloven skjerpet og utvidet. Etter lovendringen inntreffer avvergeplikten når man holder det for sikkert eller mest sannsynlig at den aktuelle straffbare handlingen vil bli eller er begått. Dette innebærer en utvidelse av avvergeplikten, fordi det skal mindre til før en slik plikt inntreffer. Ved lovendringen er det dessuten tydeliggjort at avvergeplikten opphever en eventuell taushetsplikt. Det er også straffbart å medvirke til brudd på avvergeplikten, for eksempel ved å overtale noen til ikke å melde fra til politiet.

Lier kommune har flere jurister ansatt som kan hjelpe å avklare spørsmål knyttet til taushetsplikt og opplysningsrett ved henvendelse fra virksomhetene.

8 Forebygging – en lovpålagt oppgave

I følge barnevernloven § 3-1 første ledd skal kommunen følge nøye med i de forhold barn lever under. Kommunen har ansvar for å finne tiltak som kan forebygge omsorgssvikt og atferdsproblemer. Ifølge rammeplanen for barnehagene²⁵ skal personalet ha et bevisst forhold til at barn kan være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep, og de skal vite hvordan dette kan forebygges og oppdages. Folkehelseloven²⁶ stiller overordnede krav til kommunenes folkehelsearbeid, bl.a. at psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse forebygges (jf. lovens § 4).

8.1 Tidlig intervensjon i Lier kommune

Virksomhetene i Lier kommune, som jobber med barn og unge har forpliktet seg til å ha et spesielt fokus på vold, rus og psykisk helse. Virksomhetene har laget egne planer på hvordan dette gjennomføres i praksis. Med dette fokuset er tanken at kommunale virksomheter, på et tidligere tidspunkt, skal fange opp barn og unge som bekymrer - «rett hjelp til rett tid». Virksomhetene bør i sine rutiner tydeliggjøre hva vold er, ref. definisjonen i avs. 6.2, og rapportere årlig på dette.

Barnehagene og skolene er virksomheter som virker forebyggende og helsefremmende gjennom omsorg, lek og læring. Det skal tilrettelegges for utvikling av gode språklige og sosiale ferdigheter,

²⁵ Forskrift til rammeplan for barnehager av 24. april 2017 nr. 487 (ikrafttredelse 1. august 2017)

²⁶ Lov av 24. juni 2011 nr. 29.

som igjen skal skape trivsel og forebygge mobbing. Tidlig hjelp sikres gjennom kartlegging av alle barn, og tilpasset opplegg for det enkelte barn.

Særlig for barnehagene: Lier kommunen skal i 2017 implementere den nye rammeplanen for barnehager (jf. kapittel 5.3). Rammeplanen krever at personalet skal ha et bevisst forhold til at barn kan være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep og vite hvordan dette kan forebygges og oppdages. Personalet skal også kjenne til opplysningsplikten til barnevernet.

Særlig for skolene: Skolen har en plan for hva man gjør når man er bekymret for et barns utvikling. Lærerne skal være oppmerksomme på forhold som gir anledning til bekymring, som f.eks. mistanke om mobbing, utestengelse, uheldig kontakt mellom lærer og elev, vold og overgrep m.m. Bekymringen knyttet til vold og overgrep kan tas opp i skolens eget ressursteam med ppt rådgiver, og kan drøftes i tverrfaglig team der helse, barnevern, ppt og skole m.fl. er til stede. Personalet skal kjenne til opplysningsplikten til barnevernet, jf. opplæringsloven § 15-3. Skoler og barnehager har plikt til å sende bekymringsmelding til barnevernet ved mistanke om vold og eller overgrep mot barn.

Skolene har videre en særlig plan for oppfølging av bekymringsfullt fravær der barnet/ungdommen følges tett opp ved mye fravær og forsentkomming.

På ungdomstrinnet er det miljøarbeider som elevene kan gå til hvis de trenger hjelp eller noen å snakke med. Dette er et lavterskeltilbud. Helsesøstrene har også tilsvarende funksjonen.

Kunnskapsløftet forplikter skolene til å implementere følgende tema i undervisningen:

1-4. trinn: Tema knyttet til seksualitet, grensesetting, vold og respekt.

5-7. trinn: Tema som tar opp muligheter, plikter og rettigheter barn og unge har til medvirken i sitt eget liv (f.eks. ved hva som er riktig og galt i ulike situasjoner/FN's barnekonvensjon m.m.).

8-10. trinn: Tema der man analyserer kjønnsroller i skildringer av seksualitet og forklare forskjellen på ønsket/villet seksuell kontakt og seksuelle overgrep.

Helsetjenesten barn og unge har et direkte fokus på både psykisk helse, rus og vold. I virksomhetens standard synliggjøres det når temaene tas opp i helsestasjonen og skolehelsetjenesten, f.eks. tar jordmor opp temaet rus og vold i svangerskapskonsultasjoner.

Helsetjenesten ønsker med universelle og selektive tiltak å bistå til både å forebygge og fange opp vold i familier på et så tidlig tidspunkt som mulig. En viktig innsats fra helsetjenesten i det forebyggende arbeidet er å øke kunnskap om vold og konsekvenser av vold i nære relasjoner i befolkningen.

Barneverntjenesten har etter barnevernloven § 3-1 annet ledd, spesielt ansvar for å avdekke omsorgssvikt, atferds-, sosiale og emosjonelle problemer tidlig slik at varige problemer kan unngås.

Barneverntjenesten i Lier skal sikre at barn og unge som lever under forhold, som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. Tjenestens oppgave er også å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår. Alle kan kontakte barneverntjenesten i Lier dersom de er bekymret for et barns omsorgssituasjon. Barneverntjenesten mottar da en bekymringsmelding som vurderes videre og gir grunnlag for en eventuell undersøkelse og - iverksettelse av tiltak. Ifølge barnevernsloven § 4-3 har barnevernet rett og plikt til å foreta undersøkelser av barnet, herunder samtaler med barnet. Tjenesten iverksetter også tiltak der et barn har alvorlige atferdsvansker.

Fra høsten 2017²⁷ etableres en ny rutine for samhandling om vold i nære relasjoner. Rutinen gjelder for ansatte i barneverntjenesten og helsetjenesten for barn og unge.

Virksomhet psykisk helse ønsker å drive aktiv forebygging av vold, både i enkeltsaker og mer generelt. Virksomheten driver en foreldregruppe med barnefokus. I tillegg har virksomheten formelt og uformelt samarbeid med interne og eksterne samarbeidspartnere.

Virksomhet tjenester til barn og unge med funksjonsnedsettelse har kartleggingssamtaler, drøftingssamtaler, evalueringssamtaler med familiene, ansvarsgruppemøter, foreldreveiledning. Gjennom utøvelsen av tjenestene, søker virksomheten å forebygge og fange opp vold i familier på et så tidlig tidspunkt som mulig.

Kultur og fritid er en viktig brikke i det forebyggende arbeidet mot vold i nære relasjoner da det å være en del av et fellesskap, gjøre noe man liker og som man føler at man får til og engasjere seg i noe fremmer psykisk helse og forebygger dermed vold i nære relasjoner.

NAV skal kunne håndtere brukere som er i en vanskelig livssituasjon og henvise videre når det er behov for det. NAV-veiledere skal ha spesielt fokus på barns behov, foreldrenes omsorgsevne, voldsproblematikk i hjemmet, samt rus og psykisk helse.

PP-tjenesten skal være en veileder og samarbeidspartner for barnehager, skoler, barn- og unge og deres foresatte, samt samarbeide med det øvrige interne og eksterne hjelpeapparatet. Gjennom samtaler med barn og unge og deres foresatte ønsker PPT å bidra i arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep

8.2 Forebyggende arbeid på ulike nivåer

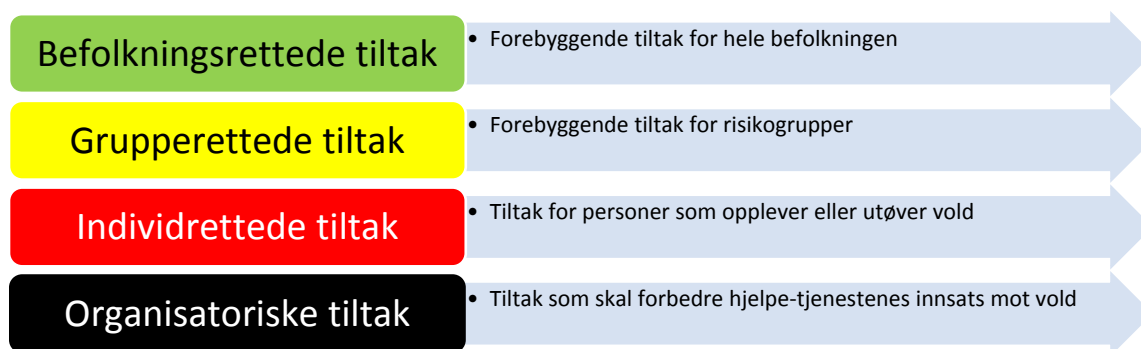
Det forebyggende arbeid gjøres på ulike nivåer slik figuren nedenfor illustrerer. Det mest effektive vi kan gjøre er å iverksette forebyggende tiltak rettet mot hele befolkningen (befolkningsrettede tiltak).

Folkehelsemeldingen²⁸ forklarer hvorfor det er så effektivt å sette inn befolkningsrettede forebyggende tiltak:

«Avveiningen mellom målrettede tiltak og befolkningsbaserte tiltak blir gjerne omtalt som forebyggingsparadokset. Paradokset innebærer at tiltak rettet mot grupper med lav risiko kan være vel så effektive som tiltak rettet mot grupper med høy risiko. Forklaringen er at målgruppen er stor og at tiltakene derfor vil få virkning for mange. Det sentrale i paradokset er at tiltak som tilsynelatende har beskjedne effekt, men er rettet mot mange, kan ha langt større effekt enn tiltak som har stor og målbar effekt på individnivå, men som treffer få.»

²⁷ Legges inn i kvalitetssystemet høsten 2017.

²⁸ Folkehelsemeldingen «God helse – felles ansvar», St Meld. 34 (2012-2013). Teksten er hentet fra sammendraget s. 20.

Jo mer vi investerer i forebyggende tiltak, både rettet mot befolkningen som helhet og mot risikogrupper, jo mindre vil det framtidige behovet for individrettede tiltak bli fordi færre personer vil oppleve eller utøve vold

... eller motsatt: *dersom vi ikke forebygger, vil behovet for individrettede tiltak øke.*

8.3 Konkrete tiltak

Lier kommunen har mange ulike tiltak for å forebygge vold og overgrep o.l. mot barn, og iverksettelse når man har en bekymring eller en hendelse er en realitet. Vedlegget til denne planen har en fullstendig liste over kommunenes tiltak, av både forebyggende - og handlingsrettede karakter. Her er tatt ut de mest aktuelle tiltakene:

Befolkningsrettede tiltak: Forebyggende tiltak for hele befolkningen

- Veiledningstjenesten – tar imot spørsmål knyttet til «barn som bekymrer». Alle kan ta kontakt for råd- og veiledning. (Et samarbeid mellom Helsetjenesten barn og unge, Barnevernet, Tjenester til barn og unge med funksjonsnedsettelser).
- PPT har *tverrfaglige drøftelser* med skoler og barnehager sammen med de andre hjelpetjenestene.
- *Ungdomshjelpe* - Et lavterskeltilbud til unge, «en dør inn til hjelpeapparatet» (Helsetjenesten barn og unge).
- *Gruppesamtaler og individuelle samtaler m/ elever i barne- og ungdomsskolen* der også foreldrevansker (vold, rus og psykisk helse) kan være tema (Helsetjenesten barn og unge).
- *Barn- og familiehjelpen* - hjelper familier og barn, som har sammensatte problemstillinger, med å få rask og riktig hjelp (Helsetjenesten barn og unge). Starter opp høsten 2017.

Grupperettede tiltak: Forebyggende tiltak for risikogrupper

- *Ressursgruppe* – er en tverrfaglig gruppe i regi av Barnevernet og Helsetjenesten barn og unge. Gruppen gir veiledning og oppfølging til risikoutsatte gravide kvinner ved russ, seksuelle overgrep, vold, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, eller på annen måte er i en vanskelig livssituasjon. (Psykisk helse og rus bidrar etter behov).
- *Samarbeidsmøter* mellom Barnevernet og politiet på individ- og systemnivå.
- *Foreldrekurs inne psykisk helse* – et forebyggende tiltak m/foreldrefokus. Kurset er rettet mot foreldre med barn under 18 år, der en eller begge foreldre har en psykisk lidelse (Psykisk helse og rus). ICDP, TFF og CoS
- *Mestringsgruppe* - et tilbud til barn m/ foreldre med rus og psykiske vansker for barn i barneskolealder (Helsetjenesten barn og unge).
- *Team psykisk helse barn og unge* - Psykisk helseteam barn og unge er et lavterskel tilbud til barn og ungdom med lette og moderate psykiske lidelser. Teamet er tverrfaglig og gir både individuell- og gruppeoppfølging.

Individrettede tiltak: Tiltak for personer som opplever eller utøver vold

- *Familieterapi og veiledning til barn, unge og familier.* Individuelle samtaler. (Helsetjenesten barn og unge).
- «*Working model of the Children*» (WMCI) - er et intervju Barnevernet gjør med foreldrene for å kartlegge hvordan foreldrene jobber med sine barn, hvilke tanker og følelser de har om barna m.m. Nå man vet mer om foreldrenes tanker og følelser om sine barn, så er det lettere for Barnevernet å sette inn riktig tiltak.
- *Circle of Security (CoS)* - er et forebyggende og konkret kurs som gir veiledning til / opplæring til foreldre for å forstå barnets behov og signaler og hvordan de skal imøtekomme barnet. Kurset kan gis over 8 ganger, individuelt eller i grupper. (Barnevernet).
- *Kvello- kartlegging* - er en kartlegging av barnets omsorgssituasjon med fokus på risiko- og beskyttelsesfaktorer. Målet er å kunne sette inn riktige tiltak for å bedre barnets livssituasjon.
- *Individrettet tiltak* - er et frivillig tilbud der et team med psykologspesialist og familieterapeut settes inn i hjemmet, observerer og gir veiledning i ulike samspillsituasjoner. (Barnevernet).
- *Akutt plasseringer* - etter lov om barnevernstjenester § 4-6. Er det fare for at et barn blir vesentlig skadelidende ved å forbli i hjemmet, kan barnevernadministrasjonens leder eller påtalemyndigheten uten samtykke fra foreldrene umiddelbart treffe midlertidig vedtak om å plassere barnet utenfor hjemmet. Skal godkjennes av Fylkesnemnda.

Organisatoriske tiltak: Tiltak som skal forbedre hjelpetjenestenes innsats mot vold

- *Fagdager* en gang i halvåret – som bl.a. har hatt tema om opplæring av ansatte i forebygging av vold mm i nære relasjoner i regi av Helsetjenesten barn og unge (Ungdomshjelpa).
- *Systematisk tilbakemelding* til de ulike tjenestene ved avdekking av avvik og forbedringsområder i regi av Helsetjenesten barn og unge (Ungdomshjelpa).
- *Tverrfaglig opplæring fra KORUS Sør*, med tilhørende kartleggingsverktøy, om rus, psykisk helse og vold i familier. Opplæring gitt til ansatte i Barnevernet og i Helsetjenesten barn og unge.
- *Krisesenteret* - institusjon som tar imot personer som er utsatt for vold i nære relasjoner. Senteret brukes også som veiledningsinstans.
- *Avdekke vold og overgrep.* Barnevernet kan opprette skjulte undersøkelser i overgrepssaker (voldssaker, seksuelle overgrep og ærerelatert vold). Samarbeid med politiet i disse sakene om ansvarsfordeling og hvem som gjør hva.
- *Opplæring* av ansatte i helse- og omsorgstjenesteloven, informasjon om meldeplikt til barneverntjenesten, herunder opplæring og oppfølging av fritidskontakter og private avlastere, med fokus på at disse barn og unge har en spesiell sårbarhet og utsatthet for vold og overgrep, (for ansatte i Tjenester til barn og unge med funksjonsnedsettelse).
- Det føres *tilsyn* med at barnehagene aktivt jobber forebyggende mot mobbing og krenkende atferd, også mht. krenkende atferd i nære relasjoner. I regi av kommunens tilsynsmyndighet med barnehagene i Lier.
- *Bekymringsapp* – en ny app som hjelper deg m.h.t om du bør melde en bekymring til barnevernet eller ev. ta kontakt med andre instanser. Skal testes ut høsten 2017 før den implementeres i Lier og i Trondheim.
- *Bruk av IP plan som samhandlingsverktøy.*

9 Beredskapsplaner / krisehåndtering og tiltakskort

Beredskapsplanen skal gi rammene for virksomhetenes arbeid med beredskap og krisehåndtering. Planen skal sikre at alle som har en rolle i håndteringen av beredskaps- og krisesituasjoner er kjent med ansvaret, oppgavene og fullmaktene de har.

9.1 Hvem gjelder denne beredskapsplanen for

Denne beredskapsplanen gjelder barnehager, skoler, fastleger samt virksomhetene Barnevernet, Helsetjenesten for barn og unge, Psykisk helse og rus, Tjenester for barn med funksjonsnedsettelse, PP-tjenesten, Nav, Flyktningtjenesten og Voksenopplæringen.

9.2 Krisescenarier

Aktuelle scenarier der denne beredskapsplanen kan komme til anvendelse, er:

- Vold og/eller seksuelle overgrep og/eller annen alvorlig mishandling i hjemmet
- Vold og/eller seksuelle overgrep mv. utført av ansatte i barnehager, skoler eller annen kommunal virksomhet
- Vold og/eller seksuelle overgrep mv. utført av andre barn eller ungdommer
- Andre tilfeller av vold og/eller seksuelle overgrep

Skolene har egne beredskapsplaner for skoleskyting eller annen kriminell handling som innebærer flere ofre.

9.3 Prinsipper for virksomhetenes beredskaps- og krisehåndteringsarbeid

- Ansvarsprinsippet, som betyr at den myndighet som har det daglige ansvaret, har ansvaret også i en krise.
- Likhetsprinsippet, som betyr at organiseringen i en krise skal være mest mulig lik den daglige organiseringen.
- Nærhetsprinsippet, som betyr at en krise skal håndteres på lavest mulig nivå.
- Samvirkeprinsippet, som betyr at involverte aktører skal sikre et godt samarbeid på tvers av organisasjoner ved håndtering av en krise.

9.4 Organisering av beredskapsarbeid og krisehåndtering

Virksomhetens eget beredskapsarbeid og krisehåndtering er virksomhetsleders ansvar, mens ansvaret for kommunens beredskapsarbeid og krisehåndtering påhviler rådmannen. Alle virksomheter skal ha sin egen beredskapsplan, mens kommunens beredskapsarbeid er beskrevet i «Overordnet beredskapsplan»²⁹.

I situasjoner der det er påkrevet, kan rådmannen innkalle kommunens kriseledelse. Rådmannen avgjør hvem som skal uttale seg til media, som regel vil det være ordføreren i større hendelser og kriser.

9.5 Varsling og mobilisering av kommunens kriseledelse

Enhver ansatt som fatter mistanke om at et barn blir utsatt for vold og/eller seksuelle overgrep og/eller annen alvorlig mishandling, skal varsle virksomhetsleder (ev. via sin nærmeste leder). Alle ansatte har dessuten en personlig plikt til å varsle barnevernet og i noen tilfeller politiet, og har også en påbudt avvergeplikt, se kapittel 7.1.

²⁹ Beredskapsplanen ble vedtatt 8.9.2015 og tilgjengelig i Kvalitetssystemet.

Virksomhetsleder skal videreformidle slik mistanke via styringslinjen, slik at rådmannen ev. kan innkalle kriseledelsen: **Virksomhetsleder → fagsjef → kommunalsjef → rådmann**

9.6 Virksomhetenes grensesnitt mot andre aktører

Avhengig av den aktuelle situasjonen, vil det kunne være aktuelt for virksomhetene å koble inn politiet, Legevakta, Overgrepsmottaket, sykehuset, vakthavende prest (som er tilgjengelig døgnet rundt), Kriesesenteret, og/eller andre kommuner. I tilfeller der det er aktuelt å koble inn eksterne aktører, skal virksomhetsleder først diskutere dette med sin fagsjef – så sant det er mulig.

9.7 Psykososialt kriseteam

Kommunen har et psykososialt kriseteam som har beredskap døgnet rundt i forhold til kriser og potensielt traumatiske hendelser i familier eller nære relasjoner (nettverk) etter dødsfall ulykker, vold/overgrep osv. Teamet kan kun aktiveres av legevakt, politi eller rådmannen og det er til enhver tid to på vakt (en av disse har en vakttelefon).

Teamet følger opp med samtaler umiddelbart etter et traume, og i ukene etterpå dersom det er behov, og bistår de som er berørte slik at de får oppfølging av for eksempel fastlege, kriesesenteret eller andre aktuelle instanser. Teamet inngår også i kommunens kriseberedskap ved større kriser. Teamet ledes av avdelingsleder i Virksomhet psykisk helse og rus og består av 12 kommunalt ansatte. Medlemmene i teamet har forskjellig utdannelse og får opplæring fra Modum bad.

9.8 Tiltakskort

Tiltakskort - håndtering av mistanke om at barn har vært utsatt for vold og/eller seksuelle overgrep og/eller annen alvorlig mishandling i hjemmet:

Oppgaver	Hva gjøres	Ansvarlig
Varsling og informasjon	Varsle nærmeste leder ved mistanke Varsle fagsjef Vurdere hvem som skal informeres og hvordan	Alle ansatte Virksomhetsleder Fagsjef og virk.leder
Tiltak	Kontakte barnevernet Kontakte politiet Kontakte psykososialt kriseteam	Virksomhetsleder Virksomhetsleder Rådmann/fagsjef
Rapportering og etterarbeid	Debriefe ansatte Evaluere krisehåndteringen Dokumentere i kommunens beredskapsverktøy (CIM)	Virksomhetsleder Fagsjef og virk.leder Kvalitetsleder

Tiltakskort - håndtering av mistanke om at barn har vært utsatt for vold og/eller seksuelle overgrep mv. utført av ansatte i barnehager, skoler eller annen kommunal virksomhet:

Oppgaver	Hva gjøres	Ansvarlig
Varsling og informasjon	Varsle nærmeste leder ved mistanke Varsle fagsjef Vurdere hvem som skal informeres og hvordan	Alle ansatte Virksomhetsleder Fagsjef og virk.leder
Tiltak	Kontakte barnevernet Kontakte politiet	Virksomhetsleder Virksomhetsleder

	Kontakte Helsetjenesten for barn og unge for å ivareta offeret/ofre Kontakte psykososialt kriseteam Involvere HR mht. suspensjon/avskjed	Virksomhetsleder Rådmann/fagsjef Fagsjef
Rapportering og etterarbeid	Debriefe ansatte Evaluere krisehåndteringen Dokumentere i kommunens beredskapsverktøy (CIM)	Virksomhetsleder Fagsjef og virk.leder Kvalitetsleder

Tiltakskort - håndtering av mistanke om at barn har vært utsatt for vold og/eller seksuelle overgrep mv. utført av andre barn eller ungdommer:

Oppgaver	Hva gjøres	Ansvarlig
Varsling og informasjon	Varsle nærmeste leder ved mistanke Varsle fagsjef Vurdere hvem som skal informeres og hvordan	Alle ansatte Virksomhetsleder Fagsjef og virk.leder
Tiltak	Kontakte barnevernet Kontakte politiet Kontakte Helsetjenesten for barn og unge for å ivareta offeret/ofre og antatt gjerningsperson og disses familier Kontakte psykososialt kriseteam	Virksomhetsleder Virksomhetsleder Virksomhetsleder Rådmann/fagsjef
Rapportering og etterarbeid	Debriefe ansatte Evaluere krisehåndteringen Dokumentere i kommunens beredskapsverktøy (CIM)	Virksomhetsleder Fagsjef og virk.leder Kvalitetsleder

Tiltakskort - håndtering av mistanke om at barn har vært utsatt andre tilfeller av vold og/eller seksuelle overgrep:

Oppgaver	Hva gjøres	Ansvarlig
Varsling og informasjon	Varsle nærmeste leder ved mistanke Varsle fagsjef Vurdere hvem som skal informeres og hvordan	Alle ansatte Virksomhetsleder Fagsjef og virk.leder
Tiltak	Kontakte barnevernet Kontakte politiet Kontakte Helsetjenesten for barn og unge for å ivareta offeret/ofre og antatt gjerningsperson og disses familier Kontakte psykososialt kriseteam	Virksomhetsleder Virksomhetsleder Virksomhetsleder Rådmann/fagsjef
Rapportering og etterarbeid	Debriefe ansatte Evaluere krisehåndteringen Dokumentere i kommunens beredskapsverktøy (CIM)	Virksomhetsleder Fagsjef og virk.leder Kvalitetsleder

10 Vurdering av Lier kommunes kompetanse

Gjennomgang av tiltak i denne handlingsplanen viser at kommunen samlet sett har god kompetanse når det gjelder forebygging og håndtering av vold og overgrep mot barn.

I Helsetjenesten barn og unge er det etablert et tverrfaglig psykisk helseteam som forsterkes med en nyansatt psykolog høsten 2017. Psykologen har kompetanse innenfor arbeidet med vold i nære relasjoner og vil kunne være veileder overfor ansatte i tillegg til direkte brukerrettet arbeid.

Høsten 2017 vil det også bli ansatt prosjektleder for *Helhetlige helsetjenester* til utsatte barn og familier. Målet her er å avdekke hjelpebehov og sikre rask og riktig helsehjelp til barn og familier som har behov for sammensatte tjenester. Det er ønskelig å etablere en dør inn i hjelpeapparatet for barna og familiene.

Lier kommune bør fremover jobbe med å identifisere risikogrupper, sette inn relevante forebyggende tiltak, og samhandle i høyere grad når det avdekkes eller er bekymring for vold og overgrep. Et konkret tiltak som foreslås fra ansattes side er at kommunen etablerer en fast årlig temauke eller fagdager hvor alle virksomheter som jobber m/ barn og unge tar opp temaet «mot vold/overgrep».

Denne planen evalueres og oppdateres innen utgangen av 2020.

11 Sammenfatning og konklusjon

Som vist i denne handlingsplanen har Lier kommune mange tiltak som forebygger vold og overgrep mot barn. Kommunen har også en beredskapsplan som settes i verk dersom bekymringer eller hendelser oppstår.

Rådmannen mener at kommunen har god kompetanse på området og har nødvendige tiltak for å kunne forebygge og gripe inn dersom hendelser oppstår. Videre vurderer rådmannen at kommunens arbeid og innsats på området er i tråd med myndighetenes forventninger og lovmessige krav, men at dette ikke må bli en hvilepute. Lier kommune må fortsette å evaluere og utvikle tilbud, tjenester og beredskap for å unngå at barn lider overlast.

Det bør vurderes å innføre jevnlig fagdager / temauke innen temaet for å øke kunnskaps- og samhandlingsnivået.

12 Referanser (etter rekkefølge i teksten)

- Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021) - Prop. 12S (2016-2017)
- NOU 2017:12 – *Svikt og svik* - Barnevoldsutvalgets gjennomgang av saker hvor barn har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt.
- Veileder - kommunale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner (fra JD og Nasjonal kunnskapssenter om vold og traumatiske stress):
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/jd/vedlegg/veiledninger/veileder_kommunale_handlingsplaner2_web.pdf
- Barndommen kommer ikke i reprise - Strategi mot vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017)
- Melding St. 19 – *Tid for lek og læring* – Bedre innhold i barnehagen:
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-19-20152016/id2479078/>
- Primærhelsetjenestemeldingen og Oppgavemeldingen mv.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horingsnotat-om-oppfolging-av-forslag-i-primarhelsetjenestemeldingen-og-oppgavemeldingen-mv/id2502925/>
- Meld. St. 15 (2012-2013) - *Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner*:
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-15-20122013/id716442/>
- Aakvaag et al. (2016).
- Krug et al. (2002).
- Isdal (2000).
- Øverlien (2012).
- *Vold og overgrep blant barn og unge, 2007–2015 (NOVA)* med henvisning til Mossige og Stefansen (2016).
- Et liv uten vold - Handlingsplan mot vold i nære relasjoner (2014-2017)
- En god barndom varer livet ut - Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017)
- Handlingsplan mot voldtekt 2012-2014